

Sygn. akt II UK 236/09

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 8 marca 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Józef Iwulski (przewodniczący)

SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)

SSN Romualda Spyt

w sprawie z wniosku H.K.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w G.

o emeryturę z tytułu pracy w szczególnych warunkach,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 8 marca 2010 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 15 stycznia 2009 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny wyrokiem z 15 stycznia 2009 r. oddalił apelację skarżącego organu ubezpieczeń społecznych od wyroku Sądu Okręgowego z 29 lutego 2008 r.,

którym zmieniono jego decyzję z 22 listopada 2007 r. i przyznano ubezpieczonej H. K. wcześniejszą emeryturą wobec rozstrzygnięcia, że ma wymagane 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

Pozwany uznał ubezpieczonej 14 lat, 5 miesięcy i 27 dni pracy w szczególnych warunkach, natomiast nie uznał za taką pracę jej zatrudnienia w Spółdzielni Mleczarskiej „M.”.

Sąd Okręgowy ustalił na podstawie świadectwa tego pracodawcy, że ubezpieczona od 1 września 1992 r. do 28 listopada 2000 r. była zatrudniona jako samodzielna księgowa z obsługą komputera i jej stanowisko zgodnie z rozporządzeniem z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze zostało zakwalifikowane jako obsługa elektronicznych monitorów ekranowych-komputera. Choć później pracodawca wniósł o uznanie zaświadczenia za błędne (wobec błędnej interpretacji rozporządzenia), to potwierdził, że ubezpieczona jako księgowa pracowała przy obsłudze komputera. Pracę tę potwierdziły zeznania ubezpieczonej oraz złożone przez nią pisemne oświadczenia osób współpracujących oraz to że pracodawca wypłacał jej dodatek za pracę w szkodliwych warunkach. Za bezsporne Sąd Okręgowy przyjął, że praca ubezpieczonej na stanowisku księgowej wiązała się z ciągłym posługiwaniem się komputerem (monitorem ekranowym). Na tej podstawie uznał, że ubezpieczona stale i w pełnym wymiarze czasu pracy pracowała przy obsłudze komputera, a więc wykonywała prace, które z uwagi na ciągły kontakt narządu wzroku z elektronicznymi monitorami ekranowymi (których bezpieczeństwo dla wzroku w spornym okresie pozostawiało „wiele do życzenia”) szczególnie obciążały narząd wzroku. Odpowiada to pracy wskazanej w załączniku A do rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze - dział XIV, pkt 5.

W apelacji pozwany zarzucił, iż ubezpieczona nie pracowała w szczególnych warunkach, skoro była zatrudniona jako księgowa z obsługą komputera. Pierwotne świadectwo wykonywania pracy w szczególnych warunkach zostało później uznane przez samego pracodawcę za błędne.

Sąd Apelacyjny oparł się na podstawie faktycznej ustalonej przez Sąd Okręgowy. Stwierdził, że apelacja nie podważyła tych ustaleń, w szczególności iż „bezpodstawnie lansowała wersję, jakoby wnioskodawczyni w spornym okresie nie wykonywała zatrudnienia w szczególnych warunkach”. Pozwany nie podważył, a nawet nie zakwestionował żadnego dowodu stanowiącego podstawę ustalenia pracy w szczególnych warunkach. Brak było też podstaw do stwierdzenia naruszenia prawa materialnego, gdyż skarżący nie wykazał na czym miało polegać, czy na niewłaściwej interpretacji, czy na nieprawidłowym zastosowaniu. Sąd Apelacyjny stwierdził, że Sąd Okręgowy prawidłowo zinterpretował i w należyty sposób zastosował przepisy prawa.

Skarga kasacyjna zarzuciła naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 32 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS w związku z jej art. 46 oraz w związku z § 1 ust. 2 i 3, § 2 i § 4 ust. 1 rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przez przyjęcie, „że w systemie regulowanym ustawą o emeryturach i rentach z FUS przepisy § 1 ust. 2 i 3 rozporządzenia nie istnieją, a zatem nie mogą mieć wpływu na prawo ubezpieczonych do emerytury w wieku niższym od określonego w art. 27 ustawy i emeryturach i rentach z FUS”. W uzasadnieniu skarżący podał, że od początku kwestionował, iż stanowisko pracy ubezpieczonej nie jest wymienione w wykazie A, dział XIV pkt 5 rozporządzenia. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i rozstrzygnięcie co do istoty albo o przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga uzasadnia uchylenie zaskarżonego wyroku.

Jednak bezpośredni jej zarzut, iż oba Sądy miałyby stwierdzić, „że w systemie regulowanym ustawą o emeryturach i rentach z FUS przepisy paragrafu 1 ust. 2 i ust. 3 rozporządzenia nie istnieją, a zatem nie mogą mieć wpływu na prawo ubezpieczonych do emerytury w wieku niższym”, rozmija się z treścią uzasadnień wyroków, gdyż Sądy nie zawarły w nich takiego stwierdzenia. Sąd Okręgowy, odwołując się do wyroku Sądu Najwyższego z 22 czerwca 2005 r. (I UK 351/04), stwierdził jedynie, że nie należy do kompetencji pracodawcy określanie dla

celów emerytalnych stanowisk pracy jako „pracy wykonywanej w szczególnych warunkach”. Może się bowiem okazać, że wystawi świadectwo dla stanowiska pracy, które nie należy do pracy wykonywanej w szczególnych warunkach, lub odwrotnie. Sąd Apelacyjny takie rozumowanie potwierdził. Sprowadza się ono jednak tylko do stosowania prawa, a w tej sprawie ocena ta łączy się zapewne z wycofaniem się przez pracodawcę z uprzedniego stwierdzenia, że ubezpieczona pracowała w szczególnych warunkach, gdyż uchwała nr 16/83 Zarządu Centralnego Związku Spółdzielczości Mleczarskich z 27 czerwca 1983 r. w sprawie stanowisk pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach w spółdzielczości mleczarskiej, nie przewidywała stanowiska pracy takiego jak w wykazie A do rozporządzenia, dział XIV poz. 5. Skarga nie wywołuje więc zasadniczego sporu co do znaczenia resortowych aktów wykonawczych (wykazów) do rozporządzenia (§ 1 ust. 2 i 3). Zarzut podstawy skargi, iżby w zaskarżonym wyroku powiedziano, że „przepisy paragrafu 1 ust. 2 i ust. 3 rozporządzenia nie istnieją” nie jest trafny, gdyż nie ma w nim takiego stwierdzenia. Niemniej nie powinno być sporu co do aktualnego znaczenia wydanych uprzednio na tej podstawie wykazów określających stanowiska pracy w szczególnych warunkach. Z jednej strony zasadnie odmawia się im mocy źródeł prawa w obecnym porządku konstytucyjnym (art. 87 ust. 1 Konstytucji - por. wyrok Sądu Najwyższego z 16 grudnia 2004 r., II UK 79/04, OSNP 2005 nr 14, poz. 214), z drugiej natomiast nie można stwierdzić, że nie mają żadnego znaczenia, gdyż mogą stanowić wskazanie, jakie prace w poszczególnych resortach były zaliczane do prac w szczególnych warunkach oraz w szczególnym charakterze. Takie też tylko znaczenie można przypisać wskazanej w tej sprawie uchwale nr 16/83, czyli nie jako bezpośredniej i samodzielnej podstawie prawnej określającej jaka praca uprawnia do wcześniejszej emerytury (por. wyrok Sądu Najwyższego z 21 kwietnia 2004 r., II UK 337/03, OSNP 2004 nr 22, poz. 392). Rozporządzenie z 7 lutego 1983 r. ma charakter generalny (normatywny) i z natury rzeczy nie wszystkie wskazane w nim stanowiska występowały w poszczególnych branżach (działach), stąd przepisy wykonawcze miały aplikować (przenieść) regulację ogólną do poszczególnych branż. Resortowe (branżowe) wykazy stanowisk miały być pełne w tym znaczeniu, że nie powinny pomijać stanowiska w danej branży (dziale) na

którym odbywała się praca w szczególnych warunkach lub w szczególnych charakterze. Argument skarżącego, że w uchwale nr 16/83 Zarządu Centralnego Związku Spółdzielczości Mleczarskiej nie ma stanowiska zajmowanego przez ubezpieczoną, nie ma jednak - wbrew zapatrywaniu skarżącego - znaczenia „rozstrzygającego w sprawie”. Brak takiego stanowiska w wykazie branżowym może skłaniać do określonego wnioskowania, jednak co do zasady dotychczasowa argumentacja obu Sądów nie jest bez racji, jako że brak stanowiska w takim wykazie nie wyklucza, a wręcz wymaga subsumpcji do obowiązującej normy, czyli do stanowiska pracy w szczególnych warunkach określonego bezpośrednio w rozporządzeniu.

W zakresie prawa materialnego zarzuty skargi o naruszeniu przepisów ustawy emerytalnej i rozporządzenia uprawniają stwierdzenie, że kwalifikacja pracy ubezpieczonej w spornym okresie pracy w Spółdzielni Mleczarskiej była co najmniej przedwczesna, jeśli w ogóle zasadna.

Dwa zasadnicze zarzuty stawiała apelacja pozwanego, że świadectwo pracy ubezpieczonej w tej Spółdzielni wskazywało na stanowisko pracy „księgową z obsługą komputera” oraz że sam pracodawca wycofał się i stwierdził błędne podanie w świadectwie pracy w szczególnych warunkach, że ubezpieczona wykonywała pracę z wykazu A do rozporządzenia, dział XIV pkt 5, czyli pracę szczególnie obciążającą narząd wzroku i wymagającą precyzyjnego widzenia przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych.

Innymi słowy pozwany zarzucił, że praca księgowej posługującej się w pracy komputerem nie spełniała warunków pracy przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych.

Rozstrzygnięcie sprawy wymagało gruntownej analizy, w pierwszej kolejności co do prawnego rozumienia pracy w szczególnych warunkach ujętej w pkt 5, dział XIV, wykaz A, a dopiero na tle wykładni tej normy odpowiedniego ustalenia i oceny czy praca ubezpieczonej odpowiadała pracy w szczególnych warunkach, którą ma na uwadze ten przepis.

Taka konieczna i pełna analiza nie wynika z zaskarżonego wyroku. Sąd Apelacyjny bazował na ustaleniu pierwszej instancji, dla którego wiodące było tylko zeznanie ubezpieczonej i oświadczenia pisemne dwóch współpracownic. Natomiast

w opozycji do tego pozostawało właśnie stanowisko pracodawcy przeczącego pracy w szczególnych warunkach. Jeżeli więc Sąd przyjął, że oświadczenie pracodawcy jak i świadectwo pracy „nie mają charakteru wiążącego”, to w istocie jako znaczące miałyby pozostać tylko zeznanie samej ubezpieczonej.

Ujawniony problem nie pozwala poprzestać na takim wnioskowaniu, gdyż wówczas niejako *a priori* należałoby założyć, że zawsze praca księgowej posługującej się w pracy komputerem jest równoznaczna z pracą w szczególnych warunkach z wykazu A do rozporządzenia, dział XIV, pkt 5. Tu zaś chodzi o pracownika zatrudnionego przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości (art. 32 ust. 2 i 4 ustawy emerytalnej), która była wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku (§ 2 ust. 1 rozporządzenia). Jeżeli nadto przepis § 2 ust. 2 rozporządzenia stanowi, że takie okresy pracy stwierdza zakład pracy, na podstawie posiadanej dokumentacji i w określony (sformalizowany) sposób, to jego stanowisko nie powinno być pominięte. Oczywiście, że stanowisko pracodawcy nie było przesadzające, jednak jeżeli zostało zakwestionowane to ocena ta wymagała racjonalnej weryfikacji.

Należało więc w pierwszej kolejności odkodować samo prawne pojęcie pracy w szczególnych warunkach określone w pkt 5, przy czym treść przepisu (normy) winna być rozważona wspólnie z innymi warunkami. Czyli chodziłoby o warunki pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze, o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości, a w tym konkretnym przypadku szczególnie obciążającej narząd wzroku i wymagającej precyzyjnego widzenia przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych.

Nie dostrzega się pozytywnej regulacji normatywnej, która *ex definitione* pozwalałaby przyjąć, że każda praca w pełnym wymiarze na stanowisku pracy wyposażonym w monitor ekranowy jest pracą w szczególnych warunkach w rozumieniu pkt 5, dział XIV, wykaz A rozporządzenia.

Przepisy rozporządzenia z 1 grudnia 1998 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy na stanowiskach wyposażonych w monitory ekranowe (Dz.U. Nr 148, poz. 973) określają wymagania bhp oraz ergonomii, jak i organizacji pracy na stanowiskach wyposażonych w monitory ekranowe. Jednakże przepisów nawet

tego rozporządzenia nie stosuje się do każdej pracy z systemem komputerowym (§ 3), przykładowo do systemów przenośnych nieprzeznaczonych do użytkowania na danym stanowisku pracy.

Z uwagi na treść przepisu z pkt 5 może zachodzić potrzeba odwołania się do różnych reguł wykładni, punktem wyjścia winny być jednak łącznie wszystkie przesłanki pracy w szczególnych warunkach. Chodzi więc o pracę o znacznej szkodliwości i uciążliwości, szczególnie obciążającej narząd wzroku, co ma pozostawać z określoną czynnością polegającą na „obsłudze”, a nie tylko na posługiwaniu się w pracy elektronicznym monitorem ekranowym.

Rozpoznanie sprawy wymaga zatem ustalenia właściwej normy prawnej, gdyż dotychczasowe założenie o wykonywaniu pracy przy pomocy komputera, nawet stale i w pełnym wymiarze, różni się już tylko pojęciowo (literalnie) z warunkami pracy z pkt 5, dział XIV, wykaz A. Wszak poprzestanie na takiej normie, przy powszechnym posługiwaniu się komputerem w pracy na wielu różnych stanowiskach prowadziłoby do zatarcia różnic między pracą w szczególnych warunkach i pracą w której pracownik posługuje się komputerem. Wyrażenia „obsługiwać”, „posługiwać się” albo „pracować” z pomocą komputera semantycznie i funkcjonalnie mają inne znaczenie. Przepis pkt 5 nie ma na uwadze samego posługiwania się komputerem w pracy, lecz pracę szczególnie obciążającą wzrok i wymagającą precyzyjnego widzenia przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych. Nie bez wątpliwości pozostawia to również kwestię czy obsługa komputera jest równoznaczną z pracą przy obsłudze elektronicznych monitorów ekranowych z wskazanym szczególnym obciążeniem wzroku.

Właściwe zastosowanie prawa materialnego wymaga również co najmniej dostatecznego wyjaśnienia sprawy w warstwie faktycznej (art. 217 § 2 k.p.c.). Tu zaś na pierwszym miejscu jawi się sprzeczność wersji ubezpieczonej oraz pracodawcy co do pracy w szczególnych warunkach. Nie można także nie dostrzec, że w sprawie nie zostały przeprowadzone i ocenione podstawowe ustalenia jak i dowody, jak choćby zakres czynności pracowniczych i faktyczne ich wykonywanie w aspekcie przesłanek pracy w szczególnych warunkach. Przedmiot oceny może też wymagać wiadomości specjalnych i skłaniać do zasięgnięcia opinii biegłego.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji, stosownie do art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

/tp/